

ČESKÁ ASOCIACE PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU
PEDAGOGICKÁ FAKULTA OSTRAVSKÉ UNIVERZITY

NOVÉ MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ A PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

IX. celostátní konference ČAPV s mezinárodní účastí

Sborník příspěvků

OSTRAVA 2001

Na pořádání konference byly sdruženy finanční prostředky z příspěvků účastníků konference, z ČAPV — České asociace pedagogického výzkumu, z VZO Výzkumného záměru organizace CEZ: J09/98:174500001 a z mezinárodní spolupráce s Univerzitou v Londýně na výzkumu CiCe Childrens Identity and Citizenship in Europe (A European Commission SOCRATES programme Thematic Network project 55874-CP-1-98-1-GB-ERASMUS-ETNE).

Redakce sborníku: Doc. PhDr. Hana Lukášová-Kantorková, CSc.
Doc. RNDr. Pavel Květoň, CSc.

Technická úprava sborníku: Mgr. Radek Krpec
Mgr. Renáta Špetíková

Textové uspořádání: Zlatoše Zahradníková

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.

Za obsah, původnost a správnost bibliografické citace odpovídají autoři jednotlivých příspěvků. Příspěvky, které překročily mírně předem stanovený počet stran díky přílohám, byly o tyto přílohy zkráceny. Příspěvky, které podstatně překročily stanovený počet stran a nebylo je možno zkrátit, nebyly zařazeny, přičemž jejich autoři i názvy jsou uvedeni v poslední části sborníku.

Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta

ISBN 80-7042-181-9

Obsah

Úvod	9
PLENÁRNÍ JEDNÁNÍ	11
Prof. Alistair Ross, PhD. What kind of Citizenship Education will we need in Europe?	12
Prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc. Bílá kniha o rozvoji vzdělávání: Výzva pro český pedagogický výzkum	21
SEKCE Č.1	27
Doc. PhDr. Miroslav Chráska, CSc. Jak česká pedagogika vytváří obrazy o edukační realitě	28
PhDr. Isabella Pavelková, CSc., PhDr. Vladimír Hrabal, CSc. Motivace žáků	33
Doc. PaedDr. Michaela Terčová Hra, tvořivost, umění a výchova v procesu hledání	37
PhDr. Marie Linková, Ph.D. Sociální klima školní třídy	42
PhDr. Miroslav Chráska, Ph.D. Popis klasifikace žáků pomocí konfirmativní faktorové analýzy	47
Doc. PhDr. Martin Bílek, Ph.D. Komparační analýza vědecko-výzkumné činnosti v didaktice chemie na příkladu tématického zaměření disertačních prací v ČR a v Německu	52
Mgr. Jiří Škoda Pedagogický výzkum v nových možnostech dalšího vzdělávání učitelů v oboru chemie	57
Pavel Doulík, Mgr. Jiří Škoda Problematika diagnostiky výsledků výuky při aplikaci metody aktivní konstrukce poznatků do výuky chemie	61
PhDr. Vladimír Rambousek, CSc., Prof. RNDr. Pavel Beneš, CSc. Research plan in the field of education for life in the information society	64
PhDr. Lenka Hříbková, CSc., Alena Škaloudová Vývoj výsledků inteligenčního testu a školních známek u dvojice dětí od 2. do 5. třídy	68
SEKCE Č.1 — POKRAČOVÁNÍ	74
Doc. PhDr. Eliška Walterová, CSc. Možnosti a limity případové studie školy — Úvod sympozia.	75
Doc. PhDr. Vladimíra Spilková, CSc. Znaky kvalitní, dobré školy a možnosti jejího zkoumání	77

Mgr. Martin Chvál	
Evaluace školy pomocí vybraných výzkumných technik a zapojení partnerů během tohoto procesu — příklad konkrétní realizace	83
Doc. PhDr. Eliška Walterová, CSc.	
Problémy vnitřní konzistence případové studie školy	88
PhDr. Lenka Slavíková, Ph.D.	
Potenciál změny a ředitel školy	92
PaedDr. Jaroslava Vašutová, Ph.D.	
Obraz charakteru profese učitele v současnosti	95
PhDr. Ivo Syříště, Dr.	
Řízené rozhovory jako nástroj případové studie a jejich výpovědní hodnota o stavu české školy a vzdělanosti	100
RNDr. Pavla Polechová, CSc.	
Indikátory inkluze prostřednictvím Q-metodologie	105
SEKCE Č.2	111
Doc. PhDr. Milena Kurelová, Doc. PhDr. Vladimír Krejčí, CSc., PhDr. Dana Dobrovolská, PhDr. Evelina Krejčová	
Analýza neúspěšných vyučovacích hodin a učitelova sebereflexe jako teoretický základ koncipování nového modelu pregraduálního a dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	112
Doc. PhDr. Marta Černotová, CSc.	
Ako študenti učiteľstva vnímajú emocionalitu školy	116
Doc. PhDr. Alena Nelešovská, CSc.	
K některým výsledkům výzkumu „Uplatnění absolventů kombinovaného studia oboru učitelství pro 1. stupeň ZŠ“	121
PhDr. PaedDr. Václav Klapal, Ph.D.	
Je určitá aprobace i kvalifikačním předpokladem pro výběr do řídicí funkce?	125
PaedDr. Petr Urbánek, Ph.D.	
Postoje budoucích učitelů k vlastní profesi	130
Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.	
Reflexe vysokoškolské přípravy studenty PedF UK	135
Doc. PhDr. Drahomíra Holoušová, CSc.	
Studentské výzkumné aktivity v mezinárodním kontextu	139
Mgr. Jana Kropáčková	
Proměny vzdělávání učitelek mateřských škol (Od pěstounky k profesionálním předškolním pedagogům)	142
RNDr. Renáta Bernátová, Ph.D.	
Prezentácia názorov učiteľov na súčasný stav technológie vyučovania na 1. stupni základnej školy	146
PhDr. Břetislav Vozenílek	
Příprava ředitelky mateřských škol na výkon funkce, jejich další vzdělávání	151
Dr. paed. Emilija Chernova	
Game as a Condition of Pre-school Teacher Training	157
Mag. paed. Irena Rachicka	
Peculiarities of Teachers' Training for Organisation of Students' Creative Activities	161
Aleksejs Vorobjovs, Habil. Dr. Paed., Habil. Dr. Psych	
Educational Potential of ohe Teacher's Personality	165

SEKCE Č.3	170
PhDr. Miloš Kučera, CSc.	
Pojem hry vs. kultury v několika uměleckých dílech	171
Doc. PhDr. Ludmila Prokešová, CSc.	
Několik poznámek k tématu emoce ve výuce na 1. stupni základní školy	174
Mgr. Jan Karaffa	
Zjišťování vývoje dovedností k vedení dialogu v dramatických hrách a improvizacích u studentů primárního vzdělávání	178
Mgr. Hana Cisovská	
Dramatická výchova a utváření osobnostně sociální kompetence budoucích učitelů	184
Doc. PhDr. Eva Vyskočilová, CSc.	
Studium a výzkum utváření psychosomatické kondice pro učitelství a jiná veřejná působení	187
PhDr. Jiří Němec, Ph.D.	
Hra jako prostředek pedagogického výzkumu	191
SEKCE Č.4	195
PhDr. Jelena Petrucijová, CSc.	
O některých aspektech multikulturní výchovy	196
Mgr. Taťána Göbelová	
Výchova k hodnotovým postojům	202
Ing. Ivana Křížová	
Výsledky mezinárodního výzkumu občanské výchovy	206
Mgr. Stanislav Pientak, Ph.D.	
Dětské představy Boha — I. Mezinárodní komparativní výzkum	211
Doc. dr Jadwiga Kosowska-Rataj	
Reforma edukacji w Polsce w opinii społecznej	215
Dr Jolanta Piechnik-Borusowska	
Kierunki rozwoju edukacji w Polsce w kontekście dążenia do nowoczesnego społeczeństwa	218
Dr paed. Inese Jurgena, asoc. prof.	
The teacher in the democratic society, competence, mission and social context	223
Dorota Misiejuk, Ph.D.	
Edukacja międzykulturowa a kompetencje nauczyciela	228
Dr Bożena Zawadska	
Education of staff working in Pedagogical Universities for the needs of health education of the Polish school	234
PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.	
Postoje pedagogů a budoucích učitelů primárního vzdělávání k problematice rodinné a sexuální výchovy	237
Mag. psych. Vitaly Rashchevsky	
Peculiarities of the teacher — students interaction in the multicultural environment	240
SEKCE Č.5	243
Doc. PhDr. Milan Pol, CSc., Mgr. Lenka Hloušková, Mgr. Petr Novotný, Ph.D., Mgr. Eva Václavíková, Mgr. Jiří Zounek	
Kultura české školy a strategie jejího rozvoje — k předvýzkumné fázi projektu	244
Doc. PhDr. Milada Rabušicová, Dr., Mgr. Jiří Zounek	
Role rodičů ve vztahu ke škole: analýza legislativy	248

Prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.	
Sociální opora: případy, kdy je nepřijemná či odmítaná	252
Doc. PhDr. Hana Lukášová-Kantorková, CSc., Milada Malinová	
Studentské hodnocení programu výuky učitelství primární školy v Ostravě (Česká republika) a Jönköpingu (Švédsko)	259
PaedDr. Jitka Bělohradská, Doc. PhDr. Jan Solfronk, CSc., PaedDr. Petr Urbánek, Ph.D.	
Problematika zatíženosti žáků základní školy domácí přípravou	264
PaedDr. Helena Šimíčková	
Názory učitelů ostravských škol na integrované vyučování v primární škole	269
PhDr. Jaroslav Šturma	
Práva dítěte na sebeutváření, jejich zkoumání, explikace a implementace	275
PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.	
Otevřené vyučování na školách v ČR	279
SEKCE Č.6	282
RNDr. Jana Palečková	
Mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání — výsledky českých žáků	283
Doc. RNDr. Pavel Květoň, CSc.	
Jaký mají žáci základních škol vytvořen smysl pro čísla?	288
Doc. RNDr. Jaroslav Libicher, CSc.	
Počítačem podporovaná výuka konstruktivní geometrie	292
Doc. RNDr. Milan Votava, CSc.	
Použití grafických kalkulátorů ve výuce matematické analýzy — nespojité funkce	294
RNDr. Vilma Novotná	
Použití kalkulátorů ve vyučování matematice na 1. stupni základní školy	298
PhDr. Bohuslav Pisklák, CSc.	
Technologická podpora výuky matematiky ve studiu učitelství 1. stupně ZŠ . . .	304
PaedDr. Bronislava Růžicková, Ph.D.	
Vliv netradičních prostředků na vytváření pozitivního vztahu žáka k matematice	308
RNDr. Jaroslava Brincková, CSc.	
Implementácia učiva matematiky na 2. stupni ZŠ a pedagogický výskum v príprave učiteľov	310
RNDr. Rudolf Grepl, CSc.	
Výzkum obecných problémů výuky matematiky v evropském technickém vysokoškolském vzdělávání	317
Mgr. Jan Mašek, Ph.D.	
Virtuální komunikace ve vzdělávacím procesu	323
RNDr. Miroslava Černochová, CSc., PhDr. Stanislav Siňor, CSc., Dr Ilta-Kanerva Kankaarinta	
Jak budoucí učitelé přijímají novinky ze světa informačních a komunikačních technologií	330
RNDr. Miroslava Černochová, CSc., PhDr. Stanislav Siňor, CSc.	
Jak se učí budoucím učitelům on-line?	337
SEKCE Č.7	342
PhDr. Ida Viktorová	
Práce dětí s osnovou textu mezi 3. a 6. ročníkem ZŠ	343

Doc. PhDr. Jana Svobodová, CSc.	
Komunikační výchova v mateřštině — předpoklady, cíle a výsledky	348
Prof. dr hab. Gabriela Kapica	
Acceleration of development of children's interests in a written word	355
Doc. PhDr. Karel Kamiš, CSc.	
Myšlenkové, jazykové, řečové a komunikační kompetence dětí a žáků v bilingvním prostředí ČR	359
Ing. Irena Fialová, CSc.	
Zamyšlení nad počítačem podporovanou komunikací	364
PhDr. Emilie Demlová, Ph.D.	
Porozumění a úspěšnost diskurzu	367
Gabriela Kryk, MA.	
Linguistic Competence in Propaedeutic Self-Education if Pupils in Early Years of Primary School	372
Danuta Ruczaj, MA.	
From the Research on Linguistic Consciousness of Children	375
PaedDr. Milena Frydrychová	
Co na srdci, to na jazyku aneb jak naši žáci vnímají obrazný jazyk	379
SEKCE Č.8	383
Doc. PaedDr. Jan Slavík, Mgr. Štěpánka Šmidtová	
Analýza komunikace ve výuce výtvarné výchovy (srovnání výzkumů z let 1989–1992 a 1999–2000)	384
Doc. PaedDr. Zora Stiborová, CSc.	
Dynamizující a formativní efekt kreativizačního vzdělávacího programu pohybové transformace hudby	390
Prof. PaedDr. Luděk Zenkl, CSc.	
Další výsledky výzkumu přípravy učitelů hudební výchovy	393
Mag. Paed. Anna Liduma	
Music Education as a Mean of Developing Musicality and Preserving Latvian Identity	396
Prof. PaedDr. Eva Michalová, CSc.	
Estetika hudby nielen o kráse hudby	401
Doc. PhDr. Eleonóra Baranová, CSc.	
Profilácia vysokoškolského štúdia očami študenta	404
Irena Kršková	
Speciální učební pomůcky v hudební výchově nejmenších dětí	409
Mgr. Zdeněk Vašíček	
Individuální vyučování klavíru s cizím jazykem jako komunikačním prostředkem	410
Ing. Mgr. Radomil Novák, Mgr. Milena Rosová	
Mezi mediální a literární výchovou (několik poznámek k začleňování mediální výchovy do procesu přípravy budoucích pedagogů)	414
Mgr. Eva Roučová	
Problém tvořivosti v technické výchově	418
PaedDr. Bedřich Veselý	
Některé problémy výuky technického kreslení	422
SEKCE Č.9	427
Doc. PhDr. Blahoslav Kraus, Csc.	
Volný čas dětí a mládeže v pedagogickém výzkumu	428

Vladislav Tomášek	
Volný čas žáků 8. ročníku z pohledu výzkumu TIMSS	434
PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.	
K názorům a postojům současné české mládeže	437
Jana Kašpárková, Mgr. Zdeňka Kašpárková	
Hodnotová orientace žáků 9. tříd	442
Mgr. Marta Jurková	
Vzdělávání dětí s lehkou mentální retardací se zaměřením na věk 5–9 let	448
PaedDr. Monika Žumárová	
Pohybové aktivity ve volném čase současných rodin	453
Mgr. Jana Fišerová	
Dětská kriminalita	457
Prof. dr. hab. Božena Matyjas	
New Tendencies in the Education of Social Workers in Poland	462
ZÁVĚREČNÉ PLÉNUM	465
RNDr. Jana Straková	
Měření matematické gramotnosti a analytických dovedností patnáctiletých žáků ve výzkumu OECD PISA	466
NEZAŘAZENÉ PŘÍSPĚVKY	470
Doc. dr. Karel Rýdl, CSc	
Znaky dobré školy jako projev kvality	470
Doc. PhDr. Tomáš Svatoš, Ph.D., PaedDr. Ivan Holý, CSc.	
Metodika přírodovědného experimentu v mikrovýstupové praxi	470
Hab. dr. paed. Zoja Chehlova, prof.	
The developement of research activities of the pupils of secondary schools	470

Vážení přátelé, spolupracovníci, členové České asociace pedagogického výzkumu, od roku 1992, kdy byla založena asociace pro pedagogický výzkum, uplynulo **devět let**. Česká společnost i pedagogika zaznamenala značný rozvoj a pravidelné roční konference k pedagogickému výzkumu byly každoročním místem k setkávání, k otevřené výměně odborných názorů, k reflexi potřeb v rozvoji pedagogické vědy.

V tomto roce projevíli o konferenci České asociace pedagogického výzkumu velký zájem jak její členové, tak řada dalších spolupracovníků, především učitelů z vysokých škol. Přihlásili se i zájemci ze základních škol. Řada hostů ze zahraničí je tradičně ze Slovenska, v tomto roce i z Velké Británie, Polska a Lotyšska. Ke dni uzávěrky redakce sborníku přihlásilo 101 hostů s aktivními příspěvky a celkově asi **130 účastníků konference**.

Při přípravě konference v roce 2001 jsme měli na mysli, že by měla nejen bilancovat předešlý výzkumný rok nebo desetiletí, což bylo učiněno v roce 1999 v Hradci Králové. Konference totiž nejen uzavírá také devátý rok předávání štafety konference pedagogického výzkumu na všech pedagogických fakultách, ale koná se poprvé v novém miléniu. To byl jeden z důvodů, proč jsme se rozhodli ji organizovat **v duchu nových možností ve vzdělávání**, které by přinesly nové impulsy pedagogické teorii i praxi. Z uvedeného důvodu byl vybrán v úvodním plénu příspěvek zahraničního hosta Prof. Alistaira Rosse z Univerzity v Severním Londýně, který koordinuje 85 vysokoškolských pracovišť v Evropě v oblasti výzkumu **evropské dimenze ve vzdělávání pod názvem Dětská identita a občanství v Evropě**. Za velmi závažný chápeme impuls k rozvoji vzdělávací politiky v České republice v dokumentu Bílá kniha aneb Národní program rozvoje ve vzdělávání. Prof. Jan Průcha se pokusil velmi kritickým způsobem formulovat úkoly českého pedagogického výzkumu pro příští období v příspěvku s názvem **Úkoly českého pedagogického výzkumu a Bílá kniha**. Zamýšlí se nad otázkou pomoci české škole ve vzdělávací politice státu. Postavil před nás i zásadní metodologickou problémovou otázku, zda musí změny uváděné do reality školy a výchovy vždy mít původ v empirickém výzkumném šetření, nebo mohou být na začátku změny myšlení o vzdělávání a škole nové ideje a vize změny, které vycházejí z vyhodnocení stavu dosavadního poznání.

Pro dnešní dobu je příznačná také zásadní proměna **paradigmatu pohledu na člověka**, na jeho lidství a na cestu, která ho k hodnotám lidství na cestě života přivádí ve výchově a vzdělávání. Proměna paradigmatu je znatelná v rozvoji teorií vzdělávání, které stále zřetelněji berou v úvahu rozdílnost názorů na lidské učení v podmínkách společenské proměny a složitě dynamiky doby. Složitostí tohoto tématu se zabývá tým odborníků z Pedagogické fakulty v Ostravě, který řeší Výzkumný záměr s názvem **Nové možnosti ve vzdělávání učitelů, vychovatelů a žáků pro učící se společnost 21. století** (VZO CEZ: JO9/98: 174500001) a který se významně podílí i na řízení a zpravodajství v sekcích deváté konference ČAPV.

Novým prvkem v organizaci konference je uspořádání sympozia a kulatého stolu pracovníky z Pedagogické fakulty Karlovy Univerzity z Prahy. **Symposium** prezentuje týmové výsledky řešení výzkumného záměru **evaluace školy** a řídí je Doc. E. Walterová. **Kulatý stůl** navrhli Dr. M. Kučera a Dr. D. Bitnerová a bude se zabývat aktuálním problémem hry. Kulatý stůl má název **Hra ve vzdělávání a její pedagogický výzkum**. Nové organizační formy konference jsou v programu zařazeny tak, aby se jich mohli účastnit i zájemci z jiných sekcí.

Další inovací deváté konference byl pokus vydat **sborník příspěvků už před zahájením konference**, aby mohl sloužit k odkazům a aby se uvolnil větší prostor pro živou komunikaci názorů a postojů mezi účastníky konference. Za zprostředkování technické úpravy sborníku a komunikaci s tiskárnou děkujeme spolupracovníkům z katedry matematiky.

Sborník je uspořádán do částí podle **tematických sekcí**, na základě volby autorů nebo na

základě původní anotace autora. K formální úpravě jsme zvolili postup osvědčený v minulých letech. Pouze zprávy z jednotlivých sekcí budou vydány dodatečně, a to formou zprávy do časopisu Pedagogika. Prosíme tedy vedoucí sekcí, aby ve spolupráci se zpravodaji vytvořili stručné závěry, které by shrnuly jejich práci v sekci pro plenární zasedání a následné publikování.

Konference se koná v roce, v němž **Ostravská univerzita slaví desáté výročí svého vzniku**. Úsilí spolupracovníků z kateder pedagogiky, českého jazyka, matematiky, občanské výchovy, hudební výchovy, kteří se na konferenci podílejí, je pracovním příspěvkem k oslavě tohoto výročí. Konference se účastní rovněž kolegové z dalších fakult Ostravské univerzity, což je výrazem zájmu o otázky vzdělávání všech odborníků v oblasti pedagogiky na univerzitě.

Velké **poděkování** patří všem členům přípravného výboru konference, jmenovitě Doc. P. Květoňovi za zpracování rozpočtu a finančních otázek, Mgr. J. Karaffovi a Mgr. Göbelové za přípravu souboru anotací, paní sekretářce Z. Zahradníkové za zajišťování organizace konference, vedení fakulty a paní proděkance Dr. D. Svobodové za veškerou podporu, Dr. H. Šimíčkové za zprostředkování informací o konferenci v tisku, Dr. Z. Sikorové a Mgr. H. Císovské za přípravu doktorského semináře, Mgr. Evě Sikorové a Mgr. Martě Šigutové za starostlivost o komunikaci se zahraničními hosty. Děkujeme panu profesorovi L. Riesovi za reflexi deseti let rozvoje Ostravské univerzity a stálou podporu organizace konference a také E. Polzerové za pečlivou přípravu společenského večera konference.

Poděkování patří také Doc. M. Chráskovi a Prof. J. Průchovi za průběžnou pomoc v přípravě konference a za účast na zasedání přípravného výboru v Ostravě.

Přejeme všem účastníkům konference hodně spokojenosti a radosti z nově navázaných odborných kontaktů a spolupráce v jednotlivých sekcích konference.

Za celý přípravný a organizační tým spolupracovníků

Doc. PhDr. Hana Lukášová-Kantorková, CSc.
vedoucí katedry pedagogiky primárního
a alternativního vzdělávání

Ostravě dne 21. května 2001